

“Подготовка нового поколения учебников истории для средней школы: подходы, перспективы и системы оценок». Российская Федерация, Ярославль. – 10-12 апреля 2000 года. – Страсбург, 2000. – С.18.

3. Див.: 1) Іванова О. Підручник з історії: проблеми і перспективи // Історія в школах України. – 1999. – № 1. – С.7. 2) Євтушенко Р. Підручники з історії в школах України: погляд на перспективу // Історія в школах України. – 2001. – № 3. – С. 13) Огнев'юк В. До питання про зміст історичної освіти // Історія в школах України. – 1998. – № 2. – С.5.

4. Мішина І., Жарова Л., Міхеєв А. Всесвітня історія: Епоха становлення сучасної цивілізації (кін.XV – поч.XX ст.). – 8 клас. – К., 1994.

5. Семинар “Подготовка нового поколения учебников истории для средней школы: подходы, перспективы и системы оценок». Российская Федерация, Ярославль. – 10-12 апреля 2000 года. – Страсбург, 2000. – С.13.

6. Энн Лоу-Беер. Совет Европы и история в школе. – Страсбург, 1997. – С.90-93.

7. Семинар “Подготовка нового поколения учебников истории для средней школы: подходы, перспективы и системы оценок». Российская Федерация, Ярославль. – 10-12 апреля 2000 года. – Страсбург, 2000. – С.11.

8. Пометун О. Актуальні проблеми шкільного підручника з історії // Історія в школах України. – 2002. – № 6.- С.17.

9. Савченко О. Сучасний підручник має готувати учня до самоосвіти // Освіта України. – 1998. – № 50.

10. Малій О., Мороз П., Чубукова Т. Навчально-методичний комплекс з історії стародавнього світу // Історія в школі. – 2001. – № 9. – С.20.

*Мхеян А.Ф.
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова*

КУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ ВІРМЕН МІСТА ЛЬВОВА, У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVII СТ.

Періодом економічного та культурного піднесення вірменської колонії у Львові була перша половина XVII ст. Своїми досягненнями вони внесли вагомий для історії свого народу внесок. Львів в ті часи був достатньо великим центром культури не тільки українського народу, але і вірменського. Зберігаючи безперервність культурних традицій, безперервно знаходячись в контактах між Сходом та Заходом, вірмени збагачували культуру Львова

елементами Сходу, а також сприймали культурні досягнення безпосередньо місцевого населення. Висувалися різні думки з приводу участі вірмен у розвитку культури. Серед них були і такі: “Весь мир являвся для армян торговым рынком” [1, С.10-11]. Ця думка надто помилкова. Навпаки, вірмени на той час підтримували культурні взаємозв'язки зі своєю історичною батьківщиною, зберігаючи звичаї, побут, традиції.

Проблемою вірменської культури у Львові в різні часи займалися: Дашкевич Я.Р., Кривонос Н.К., Лехаці С., Линниченко И.А., Baracz S., Pawinski A., Varanowski M., Mankowski T.,

Одним з найважливіших факторів збереження культури, було розповсюдження писемності, і як відомо, вірмени в районі Краківського передмістя, створили свою школу, засновником якої був заможний вірменин із Кам'янець-Подільського Богдан Доновекович [2, С. 20]. Програма цієї школи була приблизно рівнозначно обсягу церковно – парафіяльної школи.

Престижним серед вірмен було навчання у Львівській школі, поряд з вірменським собором. Цікаві відомості залишили в своїх дорожніх замітках мандрівник – вірменин із Замостя Сімеон Дпір Лехаці. *“В городе есть большая каменная церковь в форме креста, окруженная стеной, также в ней есть каменные горницы и кельи монахов. Есть также летняя и зимняя большая каменная школа, а также книгохранилище. В школе было более восьмидесяти мальчиков, которые изучали различные науки: музыку, грамматику, словоупотребление, толкование и искусство счисления”* [3, С.243].

Особлива увага приділялась викладанню вірменської і латинської мови

У зв'язку з новим переселенням вірмен до Львова у першій половині XVII ст. домінуюча мова стала вірменська. Про це свідчать збережені до нашого виробу вірменських ремісників, на яких простежується вірменська мова, вона також була присутня, на сторінках актових книг архіву, які належали до першої половини XVII ст.

Вивчення рідної мови, було могутнім стимулом для розвитку національної самосвідомості. Необхідність торгівельної діяльності, змушувала вірмен приділяти особливу увагу вивченню та викладанню математики.

Школа Львівського братства безпосередньо проводила велику роботу по вивченню української мови. В ті часи підручники були переважно – рукописними, рідше друкованими. Окрім вивчення рідної мови, було поставлено вивчення і латинської мови, на дуже високому рівні вивчались такі предмети як: математика, геометрія, фізика. Із джерел відомо, що школа працювала без канікул, також вона мала непогану бібліотеку [4].

Серед львівських вірмен були певні успіхи серед таких жанрів драматургії як: інтермедія та комедія. Були організовані шкільні театральні представлення, організованими місіонерами – театинцями К.Гальяно та М.А. Піду, котрий був чудовим упорядником діалогу, учасниками яких були учні колегіуму. Сценарії до них були підготовлені, з метою доказу того, що до вивчення рідної мови докладається велика увага. Так, зокрема “драма о Ріпсіме була прийнята місцевими жителями із захопленням. Багато поважних людей міста були присутніми на цих діях” [5, С. 168].

Ряд львівських вірмен в своїх заповітах не залишали без уваги школу, добре були обізнані за життя о багатьох проблемах школи, і по мірі своїх можливостей намагались чимось допомогти.

Роками пізніше було прийнято рішення створити школи при кожній вірменській церкві, на землях західної України [6, С.132]. В цих школах навчання зводилось до вивчення трьох предметів – читання, письма, арифметики.

Предмети які вивчали у школі, учбова література в бібліотеках вірмен свідчить про високий рівень середньої освіти в даний період серед вірмен. Львівська вірменська школа по змісту навчання була на рівні середніх шкіл України того часу.

Видатний мислитель того часу Степанос Львовеці зробив вагомий внесок в справу перекладів творів стародавніх авторів на вірменську мову, чим здобув славу серед своїх сучасників.

На ті часи існував факт навчання дітей на дому, котре могли дозволити лише заможні представники колонії.

Про швидке розповсюдження грамотності свідчать збережені до наших часів предмети матеріальної культури вірмен, різні надписи на вірменській, вірмено

– половецькій, а пізніше латинської мовами, які були виповнені на домах вірмен.

Більш яскравим прикладом розвитку вірменської культури є існування вірменської друкарні засновником якої у 1616 році, був Ованес Карматанянц. Першою друкованою книгою був “Псалтир”, яка була надрукована на старовірменській мові (грабар), у 1616 році.

В процесі розвитку друкарської справи встановлювалися все більш нові зв'язки, так наприклад: вірмени мали зв'язки безпосередньо з учнем Івана Федорова, Сімеоном Корункою [7, С.272].

Суттєвим показником високого рівня розвитку культури було розповсюдження книг серед поселенців. В бібліотеках львівських вірмен були

книги, які охоплювали різні сфери знання на різних мовах, що підкреслює широту духовних запитів.

“Серед вірменських бібліотек і колекцій існувавших на Україні у XVII ст., вагоме місце по кількості і змістовності, займала бібліотека львівського вірменського єпископства. Змістовність цієї бібліотеки підкреслював відомий вірменський історик XVII ст. Аракел Давріжеци: “книг – біля тисячі томів, вибраних, цінних, наукових; серед них – біблії, євангелія переплетених у золото, гімни, і багато інших” [10, С. 164].

У Львові на той час були ще і приватні бібліотеки, власниками яких були Андрій Аведикович, Микола Авелікович, та інші. Бібліотека Христофор Глушковича була однією з великих. В його бібліотеки знаходилося багато шкільних підручників, що можна припустити про його тісний зв'язок зі школами.

Бібліотеки, які належали вірменам були значними, серед приватних бібліотек міста Львова першої половини XVII ст.

В період гострої боротьби проти унії появляється велике зацікавлення до права, а також к державному законодавству. Одна з популярних книг, була книга “Римское право” [8]. Ну а наявність книг по філософії підтверджується тяга вірмен до філософських знань. Найбільшою популярністю користувалися твори Аристотеля “Риторика” та “Етика” [9].

Одним з важливих факторів розвитку культури було створення, оформлення та зберігання рукописів. Так у Львові було написана значна кількість рукописних книг XVI–XVII ст., одночасно місто було збереженням книг, “врятованих вірменами від розграбування турками – сельджуками стародавнього міста Ани” [10, С.164].

В оформленні рукописних книг вірмени, дотримувалися своїх традиційних старовірменських форм. Рукописи написані на Україні були іменними, що тім самим свідчать про особливу важливість і цінність як історичних документів.

Рукописи писалися різними засобами: вірменською абеткою на старовірменській мові (грабаре), на західно-вірменському діалекті, на польській мові, латинською абеткою на польській мові, латинською абеткою на латинській мові [11].

Рукописи створенні у Львові є чудовими пам'ятниками вірменського мистецтва і як слідство – являє собою найкращим доказом збереження національних традицій.

Необхідно підкреслити, що особливістю культури вірмен Львова – її багатогранність.

В галузі живопису вірменські художники виключаючи елементи східного та західноєвропейського мистецтва, намагались розповсюдити свої твори серед місцевого населення. Відомими художниками були: Павел Богуш Доношовіч який малював герби (12, с. 32 – 33), Сімеон і Ян Богуш сини П.Богуша. Старший син Сімон був художником польських шляхтичів Жолкевських, Вишневецьких. Григорій Якубович, який малював чудові картини. Криштов Захнович відомий як декоратор одного з олтарів вірменського собору і автор портретного жанру [12, С. 70].

У зв'язку з новим переселенням вірмен до Львова в першій половині XVII ст. в місті починається цивільне, а також культове будівництво. Як правило дома у вірменському кварталі будувались в два поверхи, які поділялись на кімнати, кухні, підсобні приміщення. В домах заможних вірмен був водопровід.

За весь час існування вірменської колонії були збудований вірменські церкви св. Якова, св. Креста, св. Анни, собор Пресвятої Богородиці.

В спорудженні цивільних домів у вірменському кварталі міста, простежуються традиційні вірменські мотиви.

Установленні економічні взаємозв'язки грали велику роль в становленні й культурних взаємозв'язків. Багато заможних вірмен такі як Криштоф Давідович, Голуб Івашкович, Мурат Емінович та інші, виділяли із своїх особистих коштів, гроші на потреби церков.

Знаходячись у тісних економічних та культурних контактах вірмени вступали в шлюб з представниками різних національностей.

Львівські вірменські поселенці внесли в суспільний побут міста свої звичаї а також національні традиції.

Вірменські поселенці грали значну роль в створенні чудових пам'ятників духовної та матеріальної культури, які дійшли до нас с першої половині XVII ст., тим самим збагачуючи інших представників інших націй, приїжджаючих у Львові.

Поселенці, безумовно, внесли вагомий внесок в той історичний момент свого розвитку, коли їх історична батьківщина переживала тяжкий момент руйнування і застою.

Безпосереднє знайомство з культурою оточуючих вірмен поселенців, взаємозбагачувало культуру всіх цих народів. З чого можна зробити висновок: перша половина XVII ст. було часом не тільки економічного, але і, звичайно, культурного розквіту вірменської колонії міста Львова.

Література

1. Линниченко И.А., Общественная роль армян в прошлом юго-западной Руси. //Историческое общество Нестора Летописца. – Киев,1895, кн. 9.
2. Baranowski M. Historja szkol ludowych. – Lwow, 1895.
3. Симеон Лехази, Путевые заметки. – М.: Наука, 1965.
4. Mankowski T. Sztuka ormian lwowskich. – Krakow, 1934
5. Pawinski A. Zrodla dziejowe, t. II. – Warszawa, 1876.
6. Baracz S., Rys dziejow ormianskich. – Tarnopol, 1869.
7. Кривонос Н. К., Некоторые данные о библиотеках армян во Львове в XVII веке// Историко-филологический журнал. – Ереван, 1963. – № 1. – С.271-276.
8. Центральний державний історичний архів України, м. Львів(далі ЦДАУЛ). – ф.52.- оп.2,- спр.529.-арк.252 – 263.
9. ЦДАУЛ. – Там само
10. Дашкевич Я.Р. Армянская книга на Украине в XVIIв.// Книга. Исследования и материалы. – М., 1964.
11. Mankowski T. Archiwum Lwowskiej katedry ormianskiej /odbitka z czasopisma “Arhelon”/, 1932.
12. Mankowski T. Lwowski cech malarzy w XVI i XVII wieku. – Lwow, 1936.

*Натаров О.О.
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова*

ПРАВО ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА НА СВОБОДУ СВИТОГЛЯДУ І ВІРОСПОВІДАННЯ В КОНСТИТУЦІЙНОМУ ПРОЕКТІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА

Одним з природних, невід’ємних прав людини є право на свободу світогляду і віросповідання. В сучасному розумінні це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культури і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність. Але в XIX столітті означене право в прогресивній європейській думці поставало як право на свободу совісті.

Першим вітчизняним конституційним проектом, в якому було закріплено право на свободу совісті був "Проект основ статуту українського товариства "Вольный союз" – "Вільна спілка", розроблений у 1884 році видатним